

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΟΛΛΟΝΤΑ·Ι·:

Ο μοναχικός αγώνας μιας γυναίκας στην επαναστατική Ρωσία

της Πωλίνας Λάμψα

«Αυτή είναι η καινούργια γυναίκα. Τα χαρακτηριστικά της; Πειθαρχία αντί για υπερβολική συναισθηματικότητα· εκτίμηση της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας αντί για την υποταγή και την έλλειψη προσωπικότητας· εδραίωση της ατομικότητας της αντί για τις απλοϊκές προσπάθειες να διαποτιστεί απ' το εγώ του αγαπημένου της άντρα και να το αχτινοβολεί· διεκδίκηση των δικαιωμάτων της πάνω στις «γήνινες» απολαύσεις, αντί για την υποκριτική μάσκα της «αγνότητας»· τέλος μεταφορά των ερωτικών επεισοδίων σε θέση δευτερεύουσα μέσα στη ζωή. Αυτό είναι το πορτραίτο της νέας γυναίκας που δεν είναι πιά το θηλυκό, ο ίσκιος του άντρα, αλλά μιά αυτόνομη και αυτόφωτη προσωπικότητα.» **Α. Κολλοντάι** Οικονομική και Σεξουαλική Απελευθέρωση της Γυναίκας. Εκδ. ΠΥΛΗ 1978.

Η Αλεξάντρα Κολλοντάι περιγράφοντας τα χαρακτηριστικά της νέας γυναίκας, σκιαγραφεί, ένα πορτραίτο του ίδιου της του εαυτού, της ιδεολόγου που αμφιψώντας την οικογένεια και την τάξη της προσπάθησε να τηρήσει στη ζωή πιστά τα ιδανικά της. Οπωσδήποτε, δεν ήταν έτσι στην εποχή της οι νέες γυναίκες, αφού ακόμα και σήμερα μπορούμε να πούμε ότι οι γυναίκες που έχουν τελειώς αποβάλλει τα χαρακτηριστικά του «αιώνιου θηλυκού» αποτελούν μειοψηφία.

Η ζωή και το έργο της Αλεξάνδρας έχουν όμως ακόμα μεγάλο ενδιαφέρον για το γυναικείο κίνημα, γιατί πολλές απ' τις πράξεις της ή τα κείμενα της θα μπορούσαν να ανήκουν σε μια σημερινή φεμινίστρια.

Η Αλεξάνδρα, γεννήθηκε το 1872 σε μια εύπορη Ρώσικη οικογένεια. Ανατράφηκε και μορφώθηκε για την καλλιεργημένη αλλά αργόσχολη ζωή που έκαναν οι γυναίκες της τάξης της. Όπως γράφει η ίδια: «Οι γονείς

μου... ήταν σταθερά προσκολλημένοι στις παραδόσεις σε ότι αφορούσε τα παιδιά και τους νέους. Ο πρώτος μου σκληρός αγώνας ενάντια σ' αυτές τις παραδόσεις άρχισε μ' αφορμή την ιδέα του γάμου. Έπρεπε να βρω έναν καλό σύζυγο και η μητέρα μου έπρεπε να με παντρέψει πολύ νέα... Επαναστατούσα ενάντια «σ' αυτό το συμβατικό γάμο, σ' αυτό το γάμο από συμφέρον». Ήθελα να παντρευτώ μόνο από έρωτα, μετά από ένα μεγάλο πάθος. Πολύ νέα ακόμα και ενάντια στη θέληση των γονιών μου, διάλεξα έναν ξάδελφο, ένα νεαρό μηχανικό απένταρο, που έχω ακόμα τ' όνομα του: τον Κολλοντάι.»²

Ο γάμος αυτός κράτησε τρία χρόνια. Το 1898, σε ηλικία 26 χρόνων η Αλεξάνδρα αποφάσισε να ξεφύγει απ' τον αποπνικτικό γι' αυτήν έγγαμο βίο και πήγε να σπουδάσει Πολιτική Οικονομία στο Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης. Το διαζύγιο δεν ήταν βέβαια και τόσο σπάνιο εκείνη την εποχή αφού ένας βιεννέζος δικαστής φώναξε απελπισμένος «σε λίγο οι προσφυγές για διάλυση γάμου θάχουν γίνει τόσο συχνές όσο και οι μηνύσεις για θραύση υαλοπινάκων».

Όταν ο Κολλοντάι γύρισε στην Πετρούπολη συνδέθηκε με το παράνομο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Η ευφορία που τύλιγε το ρώσικο επαναστατικό κίνημα βοήθησε την Αλεξάνδρα να παλέψει με ενθουσιασμό για τις ιδέες της, αλλά και να προσπαθήσει να εντοπίσει καλυμμένες μορφές καταπίεσης των ανθρώπων. Μία απ' αυτές είναι και η ερωτική καταπίεση της γυναίκας. Τα κείμενα της Ρωσίδας επαναστάτριας πάνω σ' αυτό το θέμα είναι πραγματικά πρωτοποριακά.

«Ενώ οι παλιές γυναίκες, μεγαλωμένες μέσα στο σεβασμο για την άσπιλη αγνότητα της Παρθένου, προσπαθούσαν να διατηρήσουν την «αρετή» τους και έκρυβαν, κατέπνιγαν τα συναισθήματα που προκαλούσαν οι φυσικές ανάγκες του κορμιού τους, το χα-

ρακτηριστικό γνώρισμα της σημερινής γυναίκας είναι η θέληση της να εδραιώσει το εγώ της και να διεκδικήσει το δικαίωμά της να εκφράζεται τόσο σαν άτομο όσο και σαν εκπρόσωπος του φύλου της. Η επανάσταση της γυναίκας ενάντια στη στενοκεφαλιά της σεξουαλικής ηθικής είναι ένα απ' τα πιό ζωντανά γνωρίσματα της νέας γυναίκας. «Και η ίδια η Αλεξάνδρα, παρόλο που όπως ισχυρίζεται αφιερώθηκε στο επαναστατικό κίνημα, κι ο έρωτας έπαιξε δευτερεύοντα ρόλο στη ζωή της, έβαλε σε πράξη τις ιδέες της κι έζησε πιά έξω από συμβατικά πλαίσια τις σχέσεις της με το άλλο φύλο.¹ Η αστική ιδεολογία, αποτύπωσε στο μυαλό των ανθρώπων την ιδέα ότι ο έρωτας, ακόμα κι όταν είναι αμοιβαίος, έδινε ένα δικαίωμα κατοχής πάνω στη καρδιά αυτού που αγαπάμε. Αυτό το ιδανικό, αυτή η αποκλειστικότητα στον έρωτα, ήταν το φυσικό επακόλουθο της επικρατούσας μορφής της συζυγικής ένωσης και του αστικού ιδανικού που πρόσβευε τον «ολοκληρωτικό και αποκλειστικό» έρωτα μεταξύ των συζύγων. Κανείς άντρας πραγματικά, δεν μπόρεσε να κερδίσει αποκλειστικά την καρδιά της Αλεξάνδρας, γιατί κάθε φορά που κινδύνευε να εμπλακεί πιό σοβαρά σε μια σχέση τα πολιτικά της καθήκοντα την καλούσαν.

Το 1903 κυκλοφόρησε το πρώτο της βιβλίο πάνω στις συνθήκες ζωής και δουλειάς του φινλανδικού προλεταριάτου σε σχέση με την κατάσταση της βιομηχανίας. Το 1915 αποφάσισε πως ήταν πιό κοντά στους Μπολσεβίκους, αλλά παρόλη την ενεργό συμμετοχή της στο κόμμα τους δεν μπόρεσε να ριζώσει ποτέ πραγματικά εκεί και ν' αποκτήσει πολιτικές φιλίες ή συμμαχίες. Το 1922 της έστειλαν στη Σοβιετική αντιπροσωπεία στη Νορβηγία.

Η Κολλοντάι ήταν ηγετικό στέλεχος μιας κομματικής φατρίας της Εργατικής Αντιπο-

λίτευσης. Η ήττα της Εργατικής Αντιπολίτευσης υπήρξε σταθμός στη ζωή της. Μετά το 1922, αποσύρθηκε απ' την πολιτική δραστηριότητα και δεν πήρε κανένα μέρος στις άγριες διαμάχες ανάμεσα στους Σταλινικούς και τους Τροτσκιστές. Άρχισε μια μεγάλη περίοδος απογοήτευσης. Οι σύντροφοι της είχαν αγνοήσει τις ιδέες και τις επικρίσεις της, η προσωπική της ζωή μετά από δύο σημαντικές σχέσεις με τον εργάτη-επαναστάτη Αλεξάντερ Σελυάπνικωφ και τον μπολσεβίκο Πάβελ Ντυμπένκο, είχε φτάσει σε αδιέξοδο.

Στη Ρωσία δεν υπήρξε κανένα γυναικείο κίνημα που να μπορεί να προωθήσει τις ιδέες της Κολλοντάι. Οι γυναικείες οργανώσεις που δημιουργήθηκαν μετά την επανάσταση, είχαν μόλις αρχίσει ν' αναπτύσσονται και δεν είχαν πολιτική εμπιστοσύνη κι επιρροή. Υπήρχε ένα διεθνές σοσιαλιστικό κίνημα γυναικών, αλλά δεν συζητούσε τα θέματα των σχέσεων των δύο φύλων και την πολιτιστική επανάσταση που η Κολλοντάι θεωρούσε πολιτικά σημαντική. Οι Μπολσεβίκοι είδαν την απελευθέρωση της γυναίκας σαν μέρος του σοσιαλιστικού τους προγράμματος και μετά

την επανάσταση έκαναν μερικούς νόμους που έδιναν στις γυναίκες πολιτικές ισοτιμίες. Το κομματικό πρόγραμμα που είχε ετοιμαστεί το 1919 περιλάμβανε μιά πρόταση για την αντικατάσταση της οικιακής εργασίας με κοινοτικές ευκολίες, αλλά δεν έγιναν πολλά πράγματα για να τεθεί σ' εφαρμογή.

Η Κολλοντάι πίστευε πως εκείνο που χρειαζόταν να γίνει αρχικά ήταν ν' αρχίσουν να κοινωνικοποιούν την οικιακή εργασία χτίζοντας βρεφονηπιακούς σταθμούς και καντίνες, έτσι ώστε οι γυναίκες να έχουν κάποια ελευθερία και να μπορούν ν' αποφασίζουν μόνες τους τι θέλουν να γίνουν και ποιό τρόπο ζωής ν' ακολουθήσουν. Το κόμμα παραδεχόταν ότι οι ιδέες της ήταν σωστές, αλλά είχε άλλες οικονομικές προτεραιότητες και δεν βοήθησε στην εφαρμογή τους. Είναι εύκολο να καταλάβει λοιπόν κανείς την απογοήτευση της Αλεξάνδρας που είχε αφιερώσει τη ζωή της σ' έναν αγώνα, πιστεύοντας πως «τα κόκκινα λάβαρα της κοινωνικής επανάστασης που υψώνουν, μετά τη Ρωσία, κι άλλες χώρες του κόσμου, μας αναγγέλλουν κι όλας την αυριανή πραγ-

ματοποίηση του επίγειου παραδείσου, που από αιώνες ολόκληρους λαχταρά η ανθρωπότητα».

Το αισιόδοξο και ζωντανό προ-επαναστατικό κλίμα ακολουθήθηκε απ' την σκληρή προσεγείωση στις απαιτήσεις της πραγματικότητας. Οι «νέες γυναίκες» όπως τις φανταζόταν η μαχητική Αλεξάνδρα, δεν κατόρθωσαν να επιβληθούν και να σφραγίσουν με τις ιδέες τους την κομμουνιστική ρώσικη κοινωνία, κι έτσι η Κολλοντάι αισθάνθηκε ξαφνικά πολύ μόνη κι αδύναμη. Τα προβλήματα αυτά εμπόδισαν την Αλεξάνδρα Κολλοντάι ν' αναπτύξει παραπάνω τη σκέψη της πάνω στα γυναικεία θέματα και το έργο της δεν ολοκληρώθηκε. Τα νεανικά της όμως κείμενα, μέσα στην υπερβολική τους αισιοδοξία, ήταν πολύ μπροστά απ' την εποχή της και συναντούν σε πολλά σημεία τους προβληματισμούς των σύγχρονων γυναικών.

1.Α. Κολλοντάι Οικονομική και Σεξουαλική Απελευθέρωση των Γυναικών. Εκδ. ΠΥΛΗ 1978

2. Αλ. Κολλοντάι: Ποιούς στόχους έβαλα και τι κατάφερα στη ζωή μου. ΣΚΟΥΠΑ 1 1979.